

בני בתירא

מסכת פסחים פרק ו משנה א – מה בקרבן פסח דוחה את השבת

אלו דברים בפסח דוחין את השבת: שחיטתו וזריקת דמו ומיחוי קרביו והקטר חלבו. אבל צלייתו והדחת קרביו אינן דוחין את השבת. הרכבתו והבאתו מחוץ לתחום וחתיתת יבלתו אין דוחין את השבת. רבי אליעזר אומר: דוחין.¹

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף טו עמוד א – הלל עולה לגדולה²

תנו רבנן: הלכה זו נתעלמה מבני בתירא.³ פעם אחת חל ארבעה עשר להיות בשבת, שכחו ולא ידעו אם פסח דוחה את השבת אם לאו. אמרו: כלום יש אדם שיודע אם פסח דוחה את השבת אם לאו? אמרו להם: אדם אחד יש שעלה מבבל, והלל הבבלי שמו, ששימש שני גדולי הדור שמעיה ואבטליון ויודע אם פסח דוחה את השבת אם לאו.⁴ שלחו וקראו לו. אמרו לו: כלום אתה יודע אם הפסח דוחה את השבת אם לאו? אמר להם: וכי פסח אחד יש לנו בשנה שדוחה את השבת? והלא הרבה יותר ממאתים פסחים יש לנו בשנה שדוחין את השבת.⁵ אמרו לו: מנין לך?⁶ אמר להם: נאמר "מועדו" בפסח⁷ ונאמר "מועדו" בתמיד.⁸ מה מועדו האמור בתמיד - דוחה את השבת אף מועדו האמור בפסח - דוחה את השבת. ועוד, קל וחומר הוא: ומה תמיד שאין ענוש כרת דוחה את השבת, פסח שענוש כרת - אינו דין שדוחה את השבת.⁹

¹ כבר בפרק ה הקודם, המוקדש לתיאור אופן הקרבת הקרבן, משנה א, שנינו: "תמיד נשחט בשמונה ומחצה וקרב בתשע ומחצה. בערבי פסחים נשחט בשבע ומחצה וקרב בשמונה ומחצה, בין בחול בין בשבת". ובמשנה ח שם: "כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת אלא שהכהנים מדיחים את העזרה שלא כרצון חכמים". כללו של דבר, ערב פסח שחל להיות בשבת, היו נוהגים בבית המקדש כמו ביום חול, שכן שחיטת הפסח דוחה את השבת. חכמים גזרו אמנם על מגבלות מסוימות כמו הדחת העזרה והפשטת הקרבן (שבת קטז ע"ב, תוספתא פסחים ד, ט), מניעת שימוש במקלות לתליית הקרבן (פסחים פרק ה משנה ט) ועוד, אך ברמב"ם נראה שאין שום מגבלות: "חל ארבעה עשר להיות בשבת כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת, ורוחצין את העזרה בשבת שאין איסור שבות במקדש אפילו בדבר שאינו צורך עבודה". (הלכות קרבן פסח א הלכה טז). ויש אפילו עצה למי שלא הספיק לקנות את הקרבן לפני השבת: "ערב פסח בירושלים שחל להיות בשבת מניח טליתו אצלו ונוטל את פסחו ועושה עמו חשבון לאחר יום טוב" (שבת קמח ע"ב). וכל זה במה שקשור להקרבת הקרבן, אבל צלייתו וכל הכרוך בהכנתו לאכילה נעשים במוצאי שבת, היינו ביל"ט, כמבואר במשנה דלעיל: "אבל צלייתו והדחת קרביו אינן דוחין את השבת" (ראו בהמשך המשנה שם מחלוקת רבי אליעזר וחכמים לגבי איסורי שבות). ועל משנה זו שבראש פרק שישי של מסכת פסחים, מביאה הגמרא את הסיפור על בני בתירא בו נרצה לדון.

² הסיפור שלהלן, על בני בתירא שהעבירו את הנשיאות להלל בזכות ידיעותיו בהלכות פסח, מופיע גם בירושלמי פסחים בתחילת פרק שישי ובתוספתא פסחים פרק ד הלכה יג-יד (שם אגב בכלל לא מופיעים בני בתירא). בעמוד האחרון הבאנו את נוסח הירושלמי והתוספתא בשלמותם. בהערותינו להלן נתמקד בנוסח הבבלי מול הירושלמי. האם הבבלי מספר את המקרה מנקודת מבטם של חכמי בבל משם בא הלל והירושלמי מנקודת מבטם של חכמי ארץ ישראל וירושלים לשם עלה הלל? האם שניהם מספרים את הסיפור מנקודת מבטם של אמוראים שחיו מספר דורות לאחר הלל או שהם משמרים מסורות תנאים קדומות (הבבלי, לפחות, מתחיל ב"תנו רבנן")? מומלץ לקרוא תחילה את נוסח הבבלי (כאן) ואת נוסח הירושלמי (בסוף הגיליון) בשלמותם ובלי לעיין בהערות שבות). רק לאחר מכן, לשוב ולקרוא את גיליונו על הסדר כהלכתו.

³ נכתב פעמים גם בתירה. ובתוספתא סנהדרין ז יא: פתירא.

⁴ עד כאן, בפתיח הסיפור, נוסח הבבלי והירושלמי דומים. להוציא תוספת לשון הירושלמי: "אמרו יש כאן בבלי אחד ... אפשר יש ממנו תוחלת". לשון "תוחלת" זו חוזרת שם עוד פעמיים ויש בה פנים לכאן ולכאן. חיובית, כאשר קבלו את דבריו: "כבר אמרנו שיש ממך תוחלת" ומזלזלת, כאשר חלקו עליו והמעיתו מחשיבות דבריו: "כבר אמרנו אם יש תוחלת מבבל". ראו שם.

⁵ גם עד כאן, בקטע בו הלל מרצה את טענתו בדבר ההשוואה עם קרבנות אחרים שקרבים בשבת בבית המקדש, יש הסכמה בין נוסח הבבלי לירושלמי. הירושלמי אף מסיים קטע זה במילים: "כבר אמרנו שיש ממך תוחלת" ומביא את האפשרות שמדובר אפילו בשלוש מאות "פסחים" בשנה. אלא שהלל, עפ"י הירושלמי, מקלקל את השורה בכך שהוא אינו מסתפק בדברים אלה ומוסיף נימוקים שמעוררים מחלוקת (לעומת נוסח הבבלי בו נראה שבני בתירא ושאר החכמים השתכנעו מנימוקיו של הלל). וזו נקודה מהותית כפי שנראה בהמשך.

⁶ אפשר שאין זו סתם שאלה: מה מקור ההלכה שחידשת לנו כאן הלל, אלא פקפוק בעצם ההשוואה עם קרבנות שקרבים בשבת, משום שאלה הם קרבנות ציבור ופסח הוא לכאורה קרבן יחיד. ולפיכך נאלץ הלל לחזק את טענתו בנימוקים נוספים. ולהלכה, יש אכן לפסח מעמד מיוחד של 'מעין קרבן ציבור'. ראו דיון על כך ברשת, [ובפרט כאן](#). ובירושלמי להלן, בהיקש שהלל עושה, פשיטא לו שקרבן פסח הוא קרבן ציבור. אפשר שזה בסופו של דבר החידוש הגדול של הלל: הקביעה ההלכתית הברורה שפסח הוא חובה על כל יחיד ויחיד (המצוה היחידה בתורה שיש לה הזדמנות שניה), אבל במעמד של קרבן ציבור.

⁷ במדבר פרק ט פסוקים ב, ג, הציווי הראשון של פסח לדורות, בשנה השניה לצאת בני ישראל ממצרים: "וַיַּעַשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ. בְּאַרְבַּעָה עָשָׂר יוֹם בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה בֵּין הָעֲרֵבִים תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ בְּמוֹעֲדוֹ כְּכֹל חֻקְתּוֹ וְכָכֹל מִשְׁפָּטָיו תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ". פעמיים "במועדו". ושם גם פרשת פסח שני שגם הוא, אגב, דוחה את השבת (ראו תוספתא בסוף הגיליון, פסחים צה ע"ב ועוד). זה אגב הפסח השני והאחרון שעשו במדבר (ספרי במדבר סז, יבמות עב ע"א). זה שאחריו כבר היה בארץ ישראל (יהושע פרק ה).

⁸ במדבר כח ב: "צו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֶת קִרְבְּנֵי לְחֵמֵי לְאִשֵּׁי רִיחַ נִיחָחֵי תִשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדֵי". ראו מנחות עב ע"ב, כיצד הדרשה "במועדו" או "במועדיכם" הולכת ומורחבת על עבודות רבות אחרות במקדש. ועל קרבן תמיד, ראו דברינו [עולת תמיד](#) בפרשת תצוה.

⁹ הרצאה הלכתית זו היא אולי המפתח להבנת הסיפור. החידוש של הלל, עפ"י התלמוד הבבלי, לא היה לא רק בעצם קביעת ההלכה, אלא בטיעונים ובנימוקים שהביא, בשיטה בה השתמש על מנת לעגן את ההלכה. ראו אבות דרבי נתן נוסח א פרק לז: "שבעה מדות

מיד הושיבוהו בראש ומינוהו נשיא עליהם.¹⁰ והיה דורש כל היום כולו בהלכות הפסח. התחיל מקנטרן בדברים, אמר להן: מי גרם לכם שאעלה מבבל ואהיה נשיא עליכם - עצלות שהיתה בכם, שלא שמתם שני גדולי הדור שמעיה ואבטליון.

אמרו לו: רבי, שכח ולא הביא סכין מערב שבת מהו? אמר להן: הלכה זו שמעתי ושכחתי.¹¹ אלא, הנח להן לישראל, אם אין נביאים הן - בני נביאים הן. למחר, מי שפסחו טלה - תוחבו בצמרו, מי שפסחו גדי - תוחבו בין קרניו. ראה מעשה ונזכר הלכה, ואמר: כך מקובלני מפי שמעיה ואבטליון.¹²

ספרי במדבר פרשת בהעלותך פסקא סה - דרשת "במועדו" מאוחרת

"ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו" - למה נאמר? לפי שהוא אומר: "ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל" (שמות יב ו) - שומע אני בין בחול בין בשבת. ומה אני מקיים "מחלליה מות יומת" בשאר כל המלאכות, חוץ משחיטת הפסח. או אף בשחיטת הפסח? ... תלמוד לומר: "ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו", דברי רבי יאשיה. נם לו ר' יונתן: ממשמע הזה עדיין לא שמענו. נם לו רבי יאשיה: לפי שהוא אומר: "צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי לאשי ... תשמרו להקריב לי במועדו" (במדבר כח ב) ... ומה תלמוד לומר "במועדו"? אלא מופנה להקיש לדון ממנו גזירה שוה: נאמר כאן "במועדו" ונאמר להלן "במועדו" - מה "מועדו" האמור להלן דוחה את השבת, אף "מועדו" האמור כאן דוחה את השבת.¹³

דרש הלל הזקן לפני בני בתירה, אלו הן: קל וחומר וגזירה שוה, בנין אב מכתוב אחד ובנין אב משני כתובים, מכלל ופרט מפרט וכלל, כיוצא בו במקום אחר. דבר הלמד מענינו. אלו שבע מדות שדרש הלל הזקן לפני בני בתירה. (מדות שאח"כ הורחבו לשלוש עשרה וידועות בשמו של רבי ישמעאל, ברייתא רבי ישמעאל בתחילת ספרא תורת כהנים). הקטע: "אמרו לו מנין לך" הוא עיקר העניין - בפרט אם נאמר שלא נחה דעת החכמים והציבור בירושלים מהחידוש שלקרבן פסח יש דין של קרבן ציבור. את ההשוואה "למעשה" עם קרבנות אחרים שקרבים בשבת, יש לעגן בכללים בהם התורה נדרשת. גם בירושלמי מובאת הרצאת ההלכה בלשון דומה: "התחיל דורש להם מהיקש ומקל וחומר ומגזירה שוה". וכך גם בתוספתא סנהדרין ז יא שהוא המקור לאבות דרבי נתן הנ"ל. אלא שדא עקא, על כל הטיעונים ההלכתיים של הלל היו לחכמי ארץ ישראל תשובות ודחיות שנשארו ללא מענה. ראו בהמשך הגמרא שם שאת כל טיעוניו של הלל ניתן להפריך, כולל ההשוואה עם קרבן תמיד "מועדו לא משמע ליה", "מה לתמיד - שכן תדיר וכליל". הגמרא אפילו מוצאת פסוק יותר טוב, שהלל לא דרש, לכך שתמיד קרב בשבת: "עולת שבת בשבתו על עולת התמיד - מכלל [עולה] דתמיד קרבה בשבת". נראה שהלל רק קלקל בכך שהוסיף נימוקים והסברים לטענתו הראשונה וכדברי הירושלמי: "אע"פ שהיה יושב ודורש להם כל היום לא קבלו ממנו". ומה כן שפגע אותם? דבריו הנמרצים אשר חוזרים אל המסורת ואל הקבלה: "יבוא עלי, כך שמעתי משמעיה ואבטליון" והירושלמי ממשיך שם ואומר: "כל תורה שאין לה בית אב, אינה תורה". ההסתמכות על המסורת - "בית אב" - היא העיקר.

¹⁰ זו השאלה המרכזית בכל הסיפור: מה בדיוק גרם לבני בתירה לוותר על הנשיאות ולהעבירה להלל? בגלל הלכה אחת שהוא ידע והם לא ידעו? והירושלמי עוד מוסיף ומקשה: "והלא אי אפשר לשני שביעית שיחול ארבעה עשר להיות בשבת ולמה נתעלמה הלכה מהן?" הרי האירוע אינו כל כך נדיר! (לפי הירושלמי פעם במחזור של ארבע עשרה שנה חייב לחול ערב פסח בשבת. בלוח שלנו אירוע זה חל בממוצע פעם בתשע שנים, הכי תדיר פעם בשלוש שנים והכי נדיר פעם בעשרים שנה - הערת עמוס חכם ז"ל, ראו יערה 1 לעיל לגבי השנים האחרונות). אז איך אפשר שאף אחד בירושלים לא ידע כיצד נוהגים בערב פסח שחל בשבת ורק הלל הבבלי ידע? תשובת הירושלמי היא שכל העניין היה "כדי ליתן גדולה להלל". באמת ידעו את ההלכה, אלא שהחליטו למנות את הלל מסיבה ששימש את שמעיה ואבטליון: "אע"פ שהיה יושב ודורש להם כל היום לא קבלו ממנו, עד שאמר להם: יבוא עלי, כך שמעתי משמעיה ואבטליון. כיון ששמעו ממנו כן, עמדו ומינו אותו נשיא עליהם". לפי הבבלי, הפתרון הוא כפי שכבר כתבנו בהערה הקודמת, היינו החידוש הגדול של הלל לקביעת ההלכה על דרשה מהפסוק וממידות אחרות שבהן התורה נדרשת. ביסוס ההלכה לא רק על מסורת וקבלה אלא גם ובעיקר על הביור ההלכתי, ההסקה, ההיקש, אסמכתא אקרא וכו'. זו אולי סיבה מספקת להחליף את הנשיא, מורה ההוראה של הדור. לפחות בעיני התלמוד הבבלי (תרתית משמע), אבל לא בעיני התלמוד הירושלמי.

¹¹ ראו דין שכחת הסכין במילה בשבת: "אמר רבי אבא בר בר אדא אמר רבי יצחק: פעם אחת שכחו ולא הביאו אצלם מערב שבת, והביאוהו בשבת דרך גגות ודרך חצירות" (מסכת שבת דף קל עמוד א, ואף שהדבר לא היה ברצון חכמים, ראו העניין במדויק שם, מצאו פיתרון). למה לא עשו כך גם כאן? אולי המקרה של סכין מילה בשבת הוא מאוחר יותר ובא אחרי המקרה של סכין קרבן פסח בשבת ונשען עליו. וצריך עיון במפרשי התלמוד.

¹² אז בסוף גם הלל לא ידע את ההלכה במלואה ו"עמך" הם שידעו! ראו גמרא ברכות מה ע"א (וכן עירובין יד ע"ב): "הלכתא מאי? - אמר ליה: פוק חזי מאי עמא דבר (צא וראה מה נוהג העם)". ראו גם מסכת עדויות פרק א משנה ג (מובאת להלן). בירושלמי מבואר בפרוש שזה היה עונש להלל: "כיון שקנתרן בדברים, נעלמה הלכה ממנו". גם התלמוד הבבלי שם (סו ע"ב) אינו חושך שבטו מהלל ואומר: "כל המתירה, אם חכם הוא - חכמתו מסתלקת ממנו - מהלל". גם הסיוס: "ראה מעשה ונזכר הלכה, ואמר: כי מקובלני מפי שמעיה ואבטליון", איננו לכבודו של הלל. עכשיו נזכרת לומר: כך מקובלני? ומה עם הערתנו הקודמת על סכין של מילה? בכל מקרה, לא עלה על דעת אף אחד לבקש ממנו את הנשיאות בחזרה ... סיוס זה יכול להסתדר טוב יותר עם שיטת הירושלמי לפיה מינוי הלל לא היה מסיבות של ידענות וחוכמת יתר, אלא העברת המסורת. אך הוא קשה לשיטת הבבלי המדגישה את חשיבות הדיון ההלכתי בהשוואה עם המסורת המעשית. ומה פשר "הנח להם לישראל"? אם "עמך" יודע את הפתרון של תחיבת הסכין בצמר הטלה, הוא ודאי יודע שקרבן פסח דוחה את השבת ויכולנו לשפוט בכל הענין על סמך "עמך" - פוק חזא מה עמא דבר".

¹³ דרשת "במועדו" ממנה לומדים ששחיטת קרבן פסח דוחה את השבת, חוזרת (או שמה קודמת) במספר מקורות תנאיים כגון דרשת ספרי זו של תנאים דור רביעי מתלמידי ר' עקיבא ור' ישמעאל! ראו דרשה זו גם במכילתא דרבי ישמעאל בא - מסכתא דפסחא פרשה ה. ראו גם הדיון במשנה פסחים פרק ו, משנה אחת לאחר זו שבה פתחנו את הדף, בין ר' אליעזר ור' עקיבא אם גם שאר מלאכות כגון הזאת הדם דוחות את השבת או רק שחיטת הקרבן. וגם שם הדיון הוא סביב המילה "במועדו", אם היא נדרשת באופן מורחב (לכל המלאכות הנלוות לקרבן הפסח) או מצומצם (רק לשחיטת הקרבן). צריך גם כך להעמיד את דרשת הלל שחידש מה שחידש לבני בתירה על בסיס ההיקש "במועדו", עם דרשות מאוחרות יותר, לאחר הלל, מהן נראה שהדברים לא היו חתומים ומוסכמים על הכל.

מסכת עדויות פרק א משנה ג – הגרדיים כמשמרי המסורת

הלל אומר מלוא הין מים שאובין פוסלין המקוה ... ושמאי אומר תשעה קבין. וחכמים אומרים לא כדברי זה ולא כדברי זה, אלא עד שבאו שני גרדיים משער האשפות שבירושלים והעידו משום שמעיה ואבטליון שלושת לוגין מים שאובין פוסלין את המקוה וקיימו חכמים את דבריהם.¹⁴

מסכת פסחים דף ע עמוד ב – הוויכוח עם בני דורתאי¹⁵

תניא, יהודה בן דורתאי פירש הוא ודורתאי בנו והלך וישב לו בדרום. אמר: אם יבוא אליהו ויאמר להם לישראל: מפני מה לא חגגתם חגיגה בשבת, מה הן אומרים לו? תמהני על שני גדולי הדור שמעיה ואבטליון שהן חכמים גדולים ודרשנין גדולים, ולא אמרו להן לישראל: חגיגה דוחה את השבת.¹⁶

ראש השנה דף כט עמוד ב – בני בתירא מול רבן יוחנן בן זכאי

תנו רבנן: פעם אחת חל ראש השנה להיות בשבת, [והיו כל הערים מתכנסין]. אמר להם רבן יוחנן בן זכאי לבני בתירא: נתקע. - אמרו לו: נדון. - אמר להם: נתקע ואחר כך נדון. לאחר שתקעו אמרו לו: נדון! - אמר להם: כבר נשמעה קרן ביבנה, ואין משיבין לאחר מעשה.¹⁷

בבא מציעא דף פד עמוד ב – פקפוק בענוותנותם של בני בתירא

חלש דעתיה דרבי, אתא אמר ליה לאבוה. אמר ליה: בני, אל ירע שהוא ארי בן ארי, ואתה ארי בן שועל. והיינו דאמר רבי: שלשה ענוותנין הן, ואלו הן: אבא, ובני בתירא, ויונתן בן שאול.¹⁸ ... יונתן בן שאול - דקאמר ליה לדוד: "ואתה תמלוך על ישראל ואני אהיה לך למשנה" (שמואל א כג). ממאי? דלמא יונתן בן שאול - דחזא דגריר עלמא בתר דוד, בני בתירא נמי, דחזו להלל דעדיף מינייהו. אלא רבן שמעון בן גמליאל - ודאי ענוותן הוה.¹⁹

¹⁴ הנה כי כן, גם קנטורו של הלל את בני בתירא אינו עומד במבחן ובאים שני בעלי מלאכה (גרדיים = אורגים) ומעידים הלכה מפי שמעיה ואבטליון שלא כדברי הלל ולא כדברי שמאי. וקיימו חכמים את דבריהם. אז הלל גם הוא לא זכר את כל תורת שמעיה ואבטליון! ועל שבחם של הגרדיים ושאר בעלי מלאכה, ראו דברינו [מפי כובסים ואורגים](#) בדפים המיוחדים. נחזור לסיפור בני בתירא ולהלל.

¹⁶ ארבעה עמודים לאחר הסיפור על בני בתירא, אנו מוצאים בגמרא, סיפור המשך או משלים. עפ"י סדר הדורות, פשיטא שהסיפור כאן קודם לסיפור לעיל של בני בתירא והלל שעולה מבבל, כי כאן מדובר על תקופתם של שמעיה ואבטליון. אלה העבירו קו ברור שקרבן פסח דוחה את השבת אבל לא קרבן חגיגה, שהוא קרבן שלמים שבא להוסיף כדי אכילת בשר לכל הקרואים. יהודה בן דורתאי (וסייעתו?) חלקו על כך ופסקו שגם קרבן חגיגה דוחה את השבת, ומשלא נתקבלה דעתם, וכנראה לא התירו להם לנהוג כך למעשה, נאלצו לפרוש לדרום, אם באורח קבע ואם רק בפסח שחל בשבת, על מנת שלא יבוא לידי חיוב הקרבן מדין דרך רחוקה (ראו רש"י ושטיינזלץ). זמן קצר לאחר מכן – הלל שימש את שמעיה ואבטליון – נשכח הדין כולו, כולל שקרבן פסח דוחה את השבת, או שמא התגברה דעה קיצונית אחרת, ששום דבר לא דוחה את השבת (ראו הדין על פיקוח נפש בשבת בגמרא יומא פה, מובא בדברינו [חלל עליו שבת אחת](#)). בא הלל ומחדש את ההלכה שקרבן פסח דוחה את השבת ואין בסיפור של בני בתירא לעיל, שום התייחסות לדין של קרבן חגיגה. ועדיין שני סיפורים אלה צריכים העמקה ולימוד.

¹⁷ אנו נמצאים ארבעה דורות לאחר הלל ובני בתירא חיים וקיימים. הם ויתרו על הנשיאות, אך המשיכו להיות מהחכמים הבולטים והמובילים ("גדולי הדור היר" - רש"י שם). ר' יוחנן בן זכאי מתלמידיו של הלל (סוכה כח ע"א) נוקט ביד תקיפה ולא נותן לבני בתירא לדון. על הקרבת פסח בשבת נדון ואילו על תקיעת שופר בשבת נעשה מעשה ואח"כ (לא) נדון! נראה שההבדל איננו רק שזה איסורי מלאכות מן התורה וזה איסור שבות (בני בתירא מקבלים בפשטות את הדין שקרבן פסח דוחה שבת, אבל מהססים לגבי אסור שבות אם ידחה מפני מצוות שופר). אולי יש כאן הבדלי אישיות, ואולי צורך החיוני לבסס את מעמדה של יבנה לאחר החורבן. אבל ההשוואה בין הפתיחות של בני בתירא מול התקיפות של רבן יוחנן בן זכאי היא ברורה. הוא רבן יוחנן ששימש נשיא לתקופת ביניים בה שושלת הלל נקטעה (עקב תמיכת רבן שמעון בן גמליאל במרד?) ואח"כ החזירה לבעליה ופרש לברור חיל.

¹⁸ סיפור המעשה שם שר' אלעזר בן ר' שמעון (בר יוחאי) ורבי (רבי יהודה הנשיא) היו בצעירותם שני התלמידים הבולטים בבית המדרש שבראשו עמדו ר' שמעון בן גמליאל הנשיא (אביו של רבי) ור' יושע בן קרחה (אב בית הדין, כך נראה). והמורים שם מכירים בערך תלמידיהם ומעלים אותם לספסל. אלא שר' אלעזר בלש והצטיין יותר מרבי ודבר זה גרם לרבי לחולשת הדעת. הוא בא ומתלונן על כך לאביו (ר' שמעון בן גמליאל). זה האחרון מנחם אותו באומרו שאין פלא מדוע ר' אלעזר חריף יותר משום שהוא "ארי בן ארי" ואילו אתה "ארי בן שועל". ר' שמעון בן גמליאל מנחה את עצמו שועל! בכך הוא מצטרף לקבוצה של שלושה הענוותנים הנבחרים: יונתן בן שאול ובני בתירא! אגב, ראו שם הסיפור במלואו שיש לו המשך שלאחר שנים כאשר נפטר ר' אלעזר ורבי מבקש לשאת את אלמנתו היא מסרבת ומשיבה לו: "כלי שנשתמש בו קודש ישתמש בו חול"? חזרה לענייננו, ר' שמעון בן גמליאל מכיר בגדולת חכמים אחרים (ר' שמעון בר יוחאי) בהשוואה אליו, אבל לא עד כדי פינוי כס הנשיאות עבורם.

¹⁹ הגמרא מציגה דעה לפיה ענוותנותם של יונתן ובני בתירא אינה כל כך מיוחדת, עכ"פ לא כמו זו של ר' שמעון בן גמליאל. יונתן, משום שכבר ראה שהמלכות הולכת ונוטה לדוד; בני בתירא, משום שראו וידעו שהלל עדיף מהם. ורק רבן שמעון בן גמליאל שכינה עצמו "שועל" הוא ענוותן אמיתי. ואנחנו עדיין שואלים על הזלזול בענוותנותם של בני בתירא: כמה אנשים מוכנים לוותר על מעמדם ומשרתם בעבור משהו שעדיף מהם? וכל זה בגלל שאלה הלכתית אחת שגם הלל לא ידע את התשובה המלאה לה! זו הקושיה המרכזית על שיטת הבבלי שאין לה בעצם פתרון, מה גם שבסוף גם הלל לא ידע את ההלכה עד סופה, ונהגו לפי "עמך"! אז שיחזיר בבקשה את הנשיאות ...

ירושלמי פסחים פרק ו הלכה א – חיזוק לענוותנותם של בני בתירא

שלושה הניחו כתרן בעולם הזה וירשו חיי העולם הבא ואילו הן: יונתן בן שאול ואלעזר בן עזריה וזקני בתירא. יונתן בן שאול, אמר רבי: לא אפילו נשים מאחורי הקורייך יודעות היו שדוד עתיד למלוך. אלעזר בן עזריה, תניין הוה לית לך. כהדא דזקני בתירא דשרון גרמון מן נשייתא ומנוניה נשיא.²⁰

בראשית רבה לג ג – רבי מודה שהוא לא היה עושה כך

רבינו הוה ענותן מאד²¹ והיה אומר: כל מה שיאמר לי אדם אני עושה, חוץ ממה שעשו בני בתירא לזקני שירדו מגדולתן והעלו אותו.²²

רא"ש מסכת סנהדרין פרק ג סימן מא – ממנים הגדול שבדור לנשיא

ובזמן הזה מסתבר שהחשוב שבדור נקרא בית דין הגדול. וכן היה אומר רבינו תם שתמיד היו ממנים הגדול שבדור לנשיא, כמו שבני בתירא ירדו מנשיאותם ומינו את הלל נשיא לפי שהיה גדול מהם. לכך נקרא בית דין הגדול.²³

שבת שלום וחג שמח²⁴

מחלקי המים

²⁰ איזה ביטוי נפלא לענווה ולהעברה על המידות: מי שמניח כתר בעולם הזה ויורש חיי העולם הבא! הירושלמי, בהמשך לשיטתו הכללית בסיפור של בני בתירא, חולק על הבבלי גם כאן. לא רק שהוא מוציא את רבן שמעון בן גמליאל ומכניס במקומו את ר' אלעזר בן עזריה (זה שהחליף את אביו של רבן שמעון בן גמליאל בנשיאותו), אלא שהוא סבור שהענווים האמיתיים היו דווקא בני בתירא! לגבי יונתן בן שאול מסכים הירושלמי עם הבבלי שענוותנותו ונכונותו לוותר על כסאו היו כבר במצב בו כולם ידעו, אפילו הנשים הטוות בפלך, שבת שאול בירידה. לגבי ר' אלעזר בן עזריה, אמנם יפה שהסכים להחזיר את הנשיאות לרבן גמליאל, אבל ראשית, כך היה התנאי מראש (ראו בגמרא ברכות כח ע"א "לשתמש אינש יומא חדא בכסא דמוקרא ולמחר ליתבר") ושנית, הוא בסוף נשאר במשרה חלקית (שם "מעלין בקדש ואין מורדין! לדרוש רבן גמליאל תלתא שבתי, ורבי אלעזר בן עזריה חדא שבתא"). הענווים האמיתיים היו בני בתירא שהתירו עצמם מן הנשיאות ("שרון גרמון מן נשייתא") ומינו את הלל לנשיא. הירושלמי לשיטתו נסיבת המינוי של הלל לא הייתה בשל חכמה יתירה שהייתה בו, אלא משום ששימש את שמעיה ואבטליון ושימר את המסורת. האירוע של ערב פסח היה רק סיבה ותירוץ טוב. הלל היה ממשכס הטבעי של שמעיה ואבטליון ומינויו לנשיא היה באופן מדורג ובהסכמה רחבה ורק חיכו להזדמנות מתאימה. ולפיכך גם כאשר כשל ולא ידע מה לעשות עם הסכין וגם כאשר קנטר אותם, לא חזרו בהם מהמינוי. ובני בתירא? הגם שאולי "אולצו" לקבל את נשיאותו של הלל שהיה עדיף מהם, בכל זאת תיזכר לעולם ענוותנותם והעברתם על המידות! אין זה דבר של מה בכך!

²¹ "משמת רבי בטלה עונה ויראת חטא" (סוטה פרק ט משנה טו). וכך גם אביו ר' שמעון שראינו לעיל. האם יחד עם הנשיאות העבירו בני בתירא גם את הענווה לשושלתו של הלל? לא חסרים מדרשים וסיפורים המציינים בדיוק ההפך, את היוהרה והשררה שנהגו הנשיאים מבית הלל. ראו ברכות כז ע"ב הסיפור על העברת רבן גמליאל מכהונתו וכן בראשית רבה פ א בדורשה שדרש ר' יוסי בבית הכנסת של מעון על בית הנשיאות שמרוששים את העם. והקשה מכולם הוא אולי הסיפור שבסוף מסכת הוריות (יד ע"א) בו שואל שמעון את רבי, אביו: "מי הם הללו שמימיהם אנו שותים ושמותם אין אנו מזכירים?" ורבי הענותן עונה לו: "בני אדם שביקשו לעקור כבודך וכבוד בית אביך" (כבוד רבן שמעון בן גמליאל אביו של רבי יהודה הנשיא). ובהמשך שם, הבן שמעון (הנכד של רבן שמעון שבכבודו פגעו החכמים ושנושא את שמו) מנסה לפייס את אביו בצטטו את הפסוק: "גם אהבתם גם שנאתם גם קנאתם כבר אבדה" ואילו האב, רבי יהודה הנשיא, לא מוכן בשום פנים ואופן לסלוח ועונה לבנו בפסוק נגדי: "האויב תמו חרבות לנצח!" ראו הסיפור המלא בגמרא שם.

²² אולי זו ענוותנותו האמיתית של רבי שידע גם את מגבלותיו. ור' יהודה בן בתירא (מצאצאי בני בתירא!) אומר זאת בכנות ובפתיחות רבה עוד יותר: "כל מי שיאמר לי קודם שאכנס לגדולה זו היכנס, רוצה אני שארד עמו עד לחייו. עכשיו שנכנסתי כל מי שיאמר לירד הימנה רוצה אני שאפיל עליו קומקומוס של חמין. שהגדולה קשה היא להעלותה וכשם שקשה היא להעלותה כך קשה להורידה. שכן מצינו בשאול בשעה שאמר לו עמוד במלכות היה מתחבא ... ובשעה שאמר לו רד הימנה היה מחזיר אחרי דוד להרגו" (אבות דרבי נתן נוסח א פרק י). מאמר דומה נמצא בירושלמי פסחים ממנו אנחנו כל הזמן מצטטים: "אמר רבי יושוע בן קבסי: כל ימיי הייתי בורח מן השררה, עכשיו שנכנסתי כל מי שהוא בא ומוציאני בקומקום הזה אני יורד לו. מה הקומקום הזה כוונה ומפציעו מפחם בו כך אני יורד לו". חזרה לבראשית רבה לעיל בו רבי מודה שהוא לא היה מוותר על כס הנשיאות לטובת מישהו אחר, ראו המשך המדרש שם כיצד העמיד ר' חייא את רבי במבחן וכיצד ננזף בשל כך. וכבר הארכנו לדון במדרש זה בדברינו ויחי יהודה בציפורי שבע עשרה שנה בפרשת ויחי.

²³ הרא"ש מציג כאן, בשם רבינו תם, גישה מעניינת לפיה בכל דור יש "נשיא" שהוא גדול הדור ויש לו סמכויות של בית דין הגדול. (ראו תוספות גיטין לו ע"ב: "רבינו תם כתב פרוסבול כי היה אומר דלא בעינן אלא בית דין חשוב שבדור"). או אולי "בית דין הגדול", לפי שיטתו, הוא בית דין שבראשו עומד גדול – חכם ששאר החכמים הכירו בחכמתו וסמכותו וקבלו אותו עליהם כראש וראשון. ומי כמו הרא"ש (רבי אשר בן יחיאל, אשכנזי 1250? – טולדו ספרד - 1327) יכול לומר "בידי הוה עובדא", שהרי הוא גלה מאשכנז לספרד (1303) והתקבל בכבוד רב על ידי רשב"א, ראש קהילות ספרד (ברצלונה, גירונא) והתמנה לרב העיר טולדו. לאחר פטירת רשב"א היה הרא"ש לראש ופוסק הדור בספרד (בנו ר' יעקב הוא בעל הטורים). האם הרא"ש ראה בבני בתירא תקדים אישי? האם הוא חש זהות גורל משותפת? עכ"פ, הגישה המהפכנית שמציג כאן הרא"ש ששורשיה בסיפור על בני בתירא לא התקיימה לדורות וברוב המקרים, הנפוטים ו"הקרבה למלכות" הם שניצחו. ומי לנו יותר מבית הלל עצמם! ראו דברינו יפקוד ה' איש על העדה בפרשת פנחס.

²⁴ דף זה מתאים לכל השנה ולכל פסח, אבל בפרט לפסח שחל במוצאי שבת, היינו שבת שהיא ערב פסח כפי שאירע בסיפור על הלל ובני בתירא (פתירא).

מים אחרונים: תחנה נוספת ואולי אחרונה של בני בתירא מצויה בסיפור על הגוי שהתפאר לפני ר' יהודה בין בתירא שהוא עולה לרגל לירושלים ואוכל מקרבן פסח למרות הציווי בתורה: "ובן נכר לא יאכל בו". ראו סיפור זה בגמרא פסחים ג ע"ב, מובא בדברינו [כל בן נכר לא יאכל בו](#) בפרשת בא. ר' יהודה בן בתירא (השני?) מצאצאי משפחת בני בתירא הרחיק שבת עד נציבין שבדרום תורכיה של היום ונחשבה כבר כחלק מיהדות בבל. חכמי ירושלים אמנם מחמיאים לו כשאומרים: אתה בנציבין ומצודתך פרושה בירושלים, אבל נראה שזו רק אמירה לשם כבוד. הוא עצמו כבר גר רחוק מאד מירושלים ואינו עולה לרגל לחוג את הפסח במקדש. תם סיפור בני בתירא והפסח.

בני בתירא – נוסח הירושלמי והתוספתא²⁵

תלמוד ירושלמי מסכת פסחים פרק ו הלכה א

זו הלכה נעלמה מזקני בתירא. פעם אחת חל ארבעה עשר להיות בשבת ולא היו יודעין אם פסח דוחה את השבת אם לא. אמרו: יש כאן בבלי אחד והלל שמו ששימש את שמעיה ואבטליון יודע אם פסח דוחה את השבת אם לאו איפשר שיש ממנו תוחלת. שלחו וקראו לו. אמרו לו: שמעת מימך כשחל ארבעה עשר להיות בשבת אם דוחה את השבת אם לאו? אמר להן: וכי אין לנו אלא פסח אחד בלבד דוחה את השבת בכל שנה? והלא כמה פסחים ידחו את השבת בכל שנה. אית תניי תני מאה. אית תניי תני מאתים. אית תניי תני שלש מאות. מאן דאמר מאה – תמידין. מאן דאמר מאתים – תמידין ומוספי שבתות. מאן דאמר שלש מאות – תמידין ומוספי שבתות של ימים טובים ושל ראשי חדשים ושל מועדות. אמרו לו: כבר אמרנו שיש ממך תוחלת.

התחיל דורש להן מהיקש ומקל וחומר ומגזירה שוה. מהיקש: הואיל ותמיד קרבן ציבור ופסח קרבן צבור, מה תמיד קרבן ציבור דוחה שבת, אף פסח קרבן ציבור דוחה את השבת. מקל וחומר: מה אם תמיד שאין חייבין על עשייתו כרת דוחה את השבת, פסח שחייבין על עשייתו כרת אינו דין שידחה את השבת?! מגזירה שוה: נאמר בתמיד "במועדו" ונאמר בפסח "במועדו" – מה תמיד שנאמר בו "במועדו" דוחה את השבת, אף פסח שנאמר בו "במועדו" דוחה את השבת. אמרו לו: כבר אמרנו אם יש תוחלת מבבלי?! היקש שאמרת, יש לו תשובה ... קל וחומר שאמרת, יש לו תשובה ... גזירה שוה שאמרת, שאין אדם דן גזירה שוה מעצמו ...²⁶ אע"פ שהיה יושב ודורש להן כל היום לא קיבלו ממנו, עד שאמר להן: יבוא עלי, כך שמעתי משמעיה ואבטליון. כיון ששמעו ממנו כן עמדו ומינו אותו נשיא עליהן.²⁷

כיון שמינו אותו נשיא עליהן, התחיל מקנתרן בדברים ואומר: מי גרם לכם לצרך לבבלי הזה, לא על שלא שימשתם לשני גדולי עולם לשמעיה ואבטליון שהיו יושבין אצלכם! כיון שקינתרן בדברים נעלמה הלכה ממנו.²⁸ אמרו לו: מה לעשות לעם ולא הביאו סכיניהם? אמר להן: הלכה זו שמעתי ושכחתי. אלא הניחו לישראל, אם אינן נביאין, בני נביאים הן. מיד, כל מי שהיה פסחו טלה היה תוחבה בגיזתו, גדי – היה קושרה בין קרניו. נמצאו פסחיהן מביאין סכיניהן עמהן. כיון שראה את המעשה, נזכר את ההלכה. אמר: כך שמעתי משמעיה ואבטליון. רבי זעירא בשם רבי אלעזר כל תורה שאין לה בית אב אינה תורה ...²⁹ ויתיר להן על ידי חוליה!³⁰ אלא כר' אימי ואפילו תימר כר' סימון כשם שנעלמה זו נעלמה זו. אמר ר' אבון: והלא אי אפשר לשני שביעית שיחול ארבעה עשר להיות בשבת!³¹

ולמה נתעלמה הלכה מה? כדי ליתן גדולה להלל. אמר ר' מנא: אנא שמעית מר' יודן ומן כל רבנין: מפני מה נוהגין בבית דין שלמטן בכבוד? שלא ירבו המחלוקת בישראל.³²

²⁵ מובא לטובת מטיבי לכת הרוצים להוסיף ולהעמיק בנושא.

²⁶ נראה שהלל שפתח טוב, קלקל לעצמו כאשר המשיך והוסיף נימוקים והוכחות בשיטות לימוד שונות (היקש, גזירה שווה וקל וחומר) לחיזוק דעתו והחכמים שבתחילה קבלו את דבריו וראו בו "תוחלת", החלו להתוכח איתו ולא קבלו את ההוכחות ואת דרכי הלימוד שהביא, ותמהו אם אכן יש בו "תוחלת". בכך חולק הסיפור בירושלמי על הסיפור שבתלמוד הבבלי בנקודה עקרונית מאד.

²⁷ אז מה שכנע את חכמי ארץ ישראל בסוף? מה גרם להם לקבל את הלל כנשיא? "כך שמעתי משמעיה ואבטליון". העובדה שהלל הוא התלמיד הבולט של שמעיה ואבטליון וממשיך דרכם הנאמן. וכל המקרה של בני בתירא אינו אלא אירוע אחד בתהליך התבססותו של הלל כחכם הבולט בין חכמי ירושלים. עכ"פ, את הקשר של הלל עם שמעיה ואבטליון אפשר לראות בשתי נקודות מבט נוספות (לפחות). הראשונה היא הסיפור בגמרא יומא (לה ע"ב) על הלל שלא היה לו כסף להיכנס לבית המדרש "עלה ונתלה וישב על פי ארובה כדי שישמע דברי אלהים חיים מפי שמעיה ואבטליון" עד שקפא בשלג הירושלמי ורק בבוקר השיגו בו החכמים. והשנייה, היא המשנה במסכת עדויות פרק א משנה ג: "הלל אומר מלא הין מים שאובין פוסלין המקוה ... ושמיא אומר תשעה קבין ... עד שבאו שני גרדיים משער האשפות שבירושלים והעידו משום שמעיה ואבטליון שלשת לוגין מים שאובין פוסלין את המקוה וקיימו חכמים את דבריהם". שלושת הסיפורים: הגמרא יומא, בני בתירא והמשנה בעדויות יוצרים רצף מיוחד.

²⁸ זו, כאמור, תוספת תשובה של הירושלמי מול גרסת הבבלי. זה שהלל לא ידע את ההלכה שכל "עמך" בירושלים ידע, היה עונש על קנטרנותו (הירדותו). האם שורשי הירדות בית הלל טמונים כאן, בתחילת דרכם?

²⁹ בקטע שהשתטנו כאן דן הירושלמי במקרים בהם מותר או אסור להשתמש בבהמה בשבת או ביום טוב.

³⁰ פירוש קרבן העדה מבאר שחולה היא שורה של בני אדם, היינו שיכלו להעביר את הסכין ע"י שרשרת של בני אדם ש"א מעביר פחות מארבע אמות ברשות הרבים. ונראה שחולה הוא מלשון לחול ולרקוד (שאז אנשים משלבים ידיים) ולפיכך נקדנו חולה. ועכ"פ הרי לנו ביקורת סמויה נוספת על הלל.

³¹ במחזור של ארבע עשרה שנים (פעמיים שביעית) אי אפשר שלא יחול ערב פסח בשבת לפחות פעם אחת. ואולי בזמן שקידשו עפ"י הראיה (בזמן הלל ובני בתירא) נמנעו עד כמה שאפשר מכך שערב פסח יחול בשבת.

³² אפשר שכאן רומז הירושלמי לדבר חמור שנסתר מעינינו בכל הסיפור הנאה על בני בתירא והוא שחכמים עמדו על פתחה של מחלוקת קשה בבית המדרש. בני בתירא ויתרו על מנת למנוע מחלוקת חמורה בישראל. ועל הכלל "שלא להרבות מחלוקות בישראל", בפרט שוב בהקשר עם בית הלל, ניתן לדרוש ולהאריך ואין כאן מקום. ראו בבא מציעא נט ע"ב, סוטה מז ע"ב ועוד.

שלשה הניחו כתרן בעולם הזה וירשו חיי העולם הבא ואילו הן: יונתן בן שאול ואלעזר בן עזריה וזקני בתירה. יונתן בן שאול, אמר רבי: לא אפילו נשים מאחורי הקורין יודעות היו שדוד עתיד למלוך! אלעזר בן עזריה, תניין הוה. לית לך כהדא דזקני בתירה דשרון גרמון מן נשייתא ומנוניה נשיא. רבנין דקיסרין אמרין אף רבי חנינה דציפורין לר' מנא. אמר רבי יושוע בן קבסי: כל ימי הייתי בורח מן השררה. עכשו שנכנסתי, כל מי שהוא בא ומוציאני, בקומקום הזה אני יורד לו. מה הקומקום הזה כוונה ומפציעו מפחם בו, כך אני יורד לו. אמר ר' יוסי בי ר' בון: חס ושלום דהוה בעי לה, אלא דהוה אמר: מאן יימר לי דחורן מקדש שם שמיא דכוותי?³³ על שלשה דברים עלה הלל מבבל: טהור הוא - יכול יפטר וילך לו? תלמוד לומר: "וטהרו הכהן". אי "וטיהרו הכהן" - יכול אם אמר הכהן על טמא טהור יהא טהור? תלמוד לומר: "טהור הוא וטהרו הכהן". על זה עלה הלל מבבל: כתוב אחד אומר: "וזבחת פסח ליי" אלהיך צאן ובקר" וכתוב אחד אומר: "מן הכבשים ומן העזים תקחו" - הא כיצד? צאן לפסח וצאן ובקר לחגיגה. כתוב אחד אומר: "ששת ימים תאכל מצות" וכתוב אחר אומר: "שבעת ימים מצות תאכלו" - הא כיצד? ששה מן החדש ושבעה מן הישן.

ודרש והסכים ועלה וקיבל הלכה.³⁴

תוספתא מסכת פסחים (ליברמן) פרק ד, הלכות יג-יד

פעם אחת חל ארבעה עשר להיות בשבת. שאלו את הלל הזקן: פסח מהו שידחה את השבת? אמר להם: וכי פסח אחד יש לנו בשנה שדוחה את השבת? הרבה משלש מאות פסחים יש לנו בשנה ודוחין את השבת. חברו עליו כל העזרה, אמר להם: תמיד קרבן צבור ופסח קרבן צבור - מה תמיד קרבן צבור ודוחה את השבת, אף פסח קרבן צבור דוחה את השבת.

דבר אחר: נאמר בתמיד "מועדו" ונאמר בפסח "מועדו" - מה תמיד שנאמר בו "מועדו" דוחה את השבת, אף פסח שנאמר בו "מועדו" דוחה את השבת. ועוד, קל וחומר: ומה תמיד שאין חייבין עליו כרת דוחה את השבת, פסח שחייבין עליו כרת אינו דין שידחה את השבת! ועוד, מקובלני מרבתי שפסח דוחה את השבת ולא פסח. ראשון, אלא פסח שני. ולא פסח צבור אלא פסח יחיד. אמרו לו: מה יהא על העם שלא הביאו סכינין ופסחין למקדש? אמר להם: הניחו להם, רוח הקדש עליהם. אם אין נביאין הן, בני נביאין הן. מה עשו ישראל באותה שעה? מי שפסחו טלה - טמנו בצמרו, גדי - קשרו בין קרניו, והביאו סכינין ופסחים למקדש ושחטו את פסחיהן. בו ביום מינו את הלל נשיא והיה מורה להם בהלכות פסח.³⁵

³³ ר' יוסי בי ר' בון מנסה לרכך את דבריו הכנים והבוטים של רבי יושוע בן קבסי. ראו פירוש קרבן העדה שמסביר כך רת דבריו: "חס ושלום שהוא רוצה בהשררות לשם התפארות לכך הוא רודפו, אלא לשם שמים שאמר: מאן יימר שאיש אחר שיבוא במקומו יקדש שם שמים כמותו". אין הוא רוצה בשררה, אין לו בעיה להיפרד מהשלטון, הוא רק דואג לשם שמים, לכך שהמשרה לא תאויש חו"ח בידי איש לא מתאים. האם ר' יוסי בי ר' בון הוא תמים או שאדרבא הוא מייצג באופן סמוי את הביקורת הכי קשה?

³⁴ בסופו של דבר, נראה מהירושלמי שהלל זכה בנשיאות חכמי ארץ ישראל, לא בגלל אירוע מסוים וחד פעמי, גם לא המקרה של בני בתירא, אלא בשל מהלך כולל בו חכם ידוע מבבל עולה ללמוד את תורת ארץ ישראל (כבר הרגשה טובה לחכמי הארץ) ובהדרגה הם משלימים זה את זה. הוא לומד מהם שלוש הלכות שלא נתבררו בידו מקודם ומאידך כנראה גם מלמד את חכמי ארץ ישראל הלכות שהם שכחו ובנוסף גם שמעיה ואבטליון, שני גדולי הדור הקודם, מקרבים אותו והוא משמש אותם. לצד ההשלמה וההתקרבות בין חכם בבלי הם מקבלים אותו כסמכות עליונה

³⁵ תיאור זה של הסיפור נשמע "פשוט ורגוע" לעומת שני הנוסחאות הקודמים. אין ויכוח הלכתי, אין רגשות וביטויים אישיים, אין אזכור כלל של בני בתירא ולא של מוצאו הבבלי של חלל. יש שאלה בהלכה ויש חכם שעונה ונותן מספר נימוקים לחיזוק תשובתו. ויש החלק של "עמך" שלמנהגם יש חשיבות רבה, כמו שהגמרא אומרת במקומות: "פוק חזי מאי עמא דבר". אפילו הסיוס המפתיע "בו ביום מינו את הלל נשיא" נשמע "טבעי ופשוט". אולי תפקיד הנשיא היה פנוי?